

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน อำเภอโนนรมย์ จังหวัดชัยนาท ผู้วิจัยได้นำเสนอในประเด็นสำคัญจำแนกเป็น 3 ส่วน คือ สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. สรุปการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์การวิจัย มีดังนี้

1.1.1 เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนในอำเภอโนนรมย์ จังหวัดชัยนาท

1.1.2 เพื่อศึกษาความคิดเห็น และความรู้ความเข้าใจของสมาชิกต่อการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน อำเภอโนนรมย์ จังหวัดชัยนาท

1.1.3 เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน อำเภอโนนรมย์ จังหวัดชัยนาท

1.1.4 เพื่อหาแนวทางการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน อำเภอโนนรมย์ จังหวัดชัยนาท

1.1.5 เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน อำเภอโนนรมย์ จังหวัดชัยนาท

1.2 วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ศึกษาเป็นสมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชนในอำเภอโนนรมย์ จังหวัดชัยนาท ทั้ง 3 กลุ่ม จำนวน 139 ราย และดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1.2.1 การสอบถามสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ซึ่งมีลักษณะคำถามแบบปลายเปิดและคำถามแบบปลายปิด แบ่งออกเป็น 4 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร

ตอนที่ 2 สภาพการทำนา

ตอนที่ 3 สถานภาพการเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน

ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะ

1.2.2 การสอบถามคณะกรรมการศูนย์ข้าวชุมชน ซึ่งมีลักษณะคำถามแบบปลายเปิดคำถามแบบปลายปิด และการสนทนากลุ่ม (Focus group) แบ่งออกเป็น 4 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 ข้อมูลการดำเนินการในด้านต่างๆ ของศูนย์ข้าวชุมชน

ตอนที่ 2 ข้อมูลศูนย์ข้าวชุมชน

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ปัจจัยที่ผลต่อการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน (SWOT)

ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะของศูนย์ข้าวชุมชน

1.2.3 การทดสอบความถูกต้องของแบบสอบถาม โดยนำไปทดสอบกับเกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนนอกพื้นที่เป้าหมาย จำนวน 20 ราย และคณะกรรมการศูนย์ข้าวชุมชน จำนวน 20 ราย เมื่อพบข้อบกพร่องของแบบสอบถามจึงนำมาปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้แบบสอบถามมีความถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น จากนั้นจึงนำแบบสอบถามไปเก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนาม นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาตรวจสอบความถูกต้องและสมบูรณ์ของข้อมูลแล้ว จึงทำการประมวลและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยใช้สถิติ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

1.3 ผลการวิจัย สรุปได้ดังนี้

1.3.1 สภาพเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนในอำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท

ผลการศึกษา พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 51.99 ปี นับถือศาสนาพุทธทั้งหมด ระดับการศึกษาส่วนใหญ่จบชั้นประถมศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3.92 คน แรงงานส่วนใหญ่เป็นแรงงานในครอบครัวเฉลี่ย 2.29 คน เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นสมาชิกสถาบันอื่นนอกจากศูนย์ข้าวชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มสหกรณ์เกษตร และไม่มีสถานะทางสังคม เกษตรกรทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก มีอาชีพรองคือรับจ้างทั่วไป มีประสบการณ์ในการทำนาเฉลี่ย 27.52 ปี พื้นที่ถือครองเฉลี่ย 45.35 ไร่ เป็นพื้นที่ตนเองเฉลี่ย 19.32 ไร่ พื้นที่เช่าเฉลี่ย 25.48 ไร่พื้นที่สาธารณะเฉลี่ย 0.07 ไร่ พื้นที่ของญาติ (ทำฟรี) เฉลี่ย 0.50 ไร่ ส่วนใหญ่กู้ยืมเงินจากสหกรณ์การเกษตร

1.3.2 การดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชน อำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท

ข้อมูลศูนย์ข้าวชุมชน พบว่า มีที่ทำการศูนย์ 2 กลุ่ม ผลิตข้าวพันธุ์กข. 31 ทั้ง 3 กลุ่ม มี 1 กลุ่ม คือศูนย์ข้าวชุมชนบ้านหนองม่วงที่ผลิตข้าวพันธุ์กข. 41 กข. 47 และ สุพรรณบุรี ใน 1 ปี ศูนย์ข้าวชุมชนตำบลท่าฉนวนผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว 80 ตัน ศูนย์ข้าวบ้านหัวหว้าและบ้านหนองม่วงผลิตได้ 16 ตัน และ 130 ตัน ตามลำดับ จำนวนแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวศูนย์ละ 200 ไร่ มี

การตรวจสอบการตัดพันธุ์ปนและตรวจสอบการเก็บเกี่ยว มีการตรวจสอบคุณภาพเมล็ดพันธุ์ ไม่มี
ลานตากข้าว ทำการควบคุมความชื้น มีสถานที่เก็บเมล็ดพันธุ์ของศูนย์ มีการบรรจุเมล็ดพันธุ์ใน
บรรจุภัณฑ์ศูนย์ ร้อยละ 33.3 จำหน่ายเมล็ดพันธุ์แก่เกษตรกรโดยรับเป็นเงินสด

การดำเนินการด้านการบริหารศูนย์ข้าวชุมชน พบว่า มีการคัดเลือก
คณะกรรมการศูนย์ข้าวโดยการเลือกตั้ง มีการบริหารจัดการศูนย์ ด้านบริหารและประสานงาน ด้าน
การผลิต ด้านการตลาด ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านเหรียญกษาปณ์ ร้อยละ 100.0 มีการกำหนด
วาระการดำรงตำแหน่งคณะกรรมการ 2 ปี กิจกรรมของศูนย์ข้าวชุมชน มีการซื้อและจำหน่ายเมล็ด
พันธุ์ ร้อยละ 100.0 อบรมถ่ายทอดความรู้ด้านการผลิต ร้อยละ 100.0 การจัดหาปัจจัยการผลิต
ร้อยละ 66.7 การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร ร้อยละ 33.3 ไม่มีกองทุนกู้ยืม การกำหนดแผนการ
ดำเนินงาน ด้านการผลิต ร้อยละ 100.0 ด้านการตลาด ร้อยละ 66.7 ด้านการเงิน ร้อยละ 33.3 การ
กำหนดวัตถุประสงค์การดำเนินการของศูนย์ฯ ด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์คุณภาพดีในชุมชน ร้อยละ
100.0 ส่งเสริมการพึ่งพาตนเอง ร้อยละ 100.0 พัฒนาความรู้ด้านการผลิตข้าวอย่างมีประสิทธิภาพ
ร้อยละ 66.7 การประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของศูนย์ฯ ภายในกลุ่ม ร้อยละ 100.0 ภายนอกกลุ่ม
ร้อยละ 66.7

การดำเนินการด้านการถ่ายทอดความรู้ศูนย์ข้าวชุมชน พบว่า มีการอบรม
ถ่ายทอดความรู้ มีจุดสาธิตหรือถ่ายทอดความความรู้ภายในศูนย์ฯ และแปลงเรียนรู้ให้แก่สมาชิก
ร้อยละ 100.0 มีใบรับรองมาตรฐานการปฏิบัติทางเกษตรที่ดี ร้อยละ 33.3

การดำเนินการด้านการบริหารจัดการการเงินทุนศูนย์ข้าวชุมชน พบว่า มี
คณะกรรมการบริหารจัดการ ร้อยละ 100.0 กฎระเบียบข้อบังคับ ร้อยละ 66.7 การจัดทำบัญชี
ร้อยละ 100.0 การปันผลหุ้น ร้อยละ 33.3 เงินทุนของศูนย์ข้าวตำบลท่าฉนวน 208,773 บาท บ้าน
หัวหว้าและบ้านหนองม่วง 21,000 บาท และ 300,000 บาท ตามลำดับ เงินทุนและผลกำไรปัจจุบัน
เมื่อเทียบกับในอดีตเพิ่มขึ้น แหล่งเงินทุน มีการระดมทุนจากสมาชิก ร้อยละ 33.3 การสนับสนุนจาก
ภาครัฐ ร้อยละ 100.0 ผลกำไรจากการดำเนินการ ร้อยละ 66.7 ซึ่งเงินทุนที่มีศูนย์ข้าวจะนำมาซื้อ
เมล็ดพันธุ์ ร้อยละ 100.0 การซื้อปัจจัยการผลิต ร้อยละ 66.7 ไม่มีการกู้ยืม และกำไรที่ได้มีการปันผล
ร้อยละ 33.3 ไม่มีค่าตอบแทนคณะกรรมการ

**1.3.3 สภาพการผลิต สถานภาพการเป็นสมาชิก การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความพึง
พอใจ และความต้องการของสมาชิกต่อการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน อำเภอโนนหมกมณี จังหวัด
ชัยนาท**

สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว พบว่า สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนส่วนใหญ่ปลูกข้าวพันธุ์ กข. 31 (ปทุมธานี 80) ซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าวจากศูนย์ข้าวชุมชน จำหน่ายเมล็ดพันธุ์ที่โรงสีประสบภัยในช่วงฤดูการผลิต โดยเฉพาะแมลงระบาด และปลูกข้าว 2 ครั้งในรอบปี

สถานภาพการเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน มีคณะกรรมการ 15 คน ระยะเวลาการเป็นสมาชิก 1-3 ปี เหตุผลเพราะต้องการซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าว ส่วนใหญ่ไม่ได้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวให้กับศูนย์ฯ และมาเข้าร่วมประชุมถ่ายทอดความรู้

การรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการปลูกข้าว พบว่า การรับรู้ข้อมูลข่าวสารในระดับมาก ได้แก่ จากเจ้าหน้าที่รัฐ ผู้นำชุมชน และกรรมการศูนย์ข้าวชุมชน ในระดับน้อย ได้แก่ เพื่อนบ้าน หอกระจายข่าว โทรทัศน์ ในระดับน้อยที่สุด ได้แก่ วิทยุ หนังสือพิมพ์

ความพึงพอใจและความต้องการกิจกรรม พบว่า

- **ด้านกิจกรรมกลุ่ม** อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการซื้อและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ ด้านการอบรมถ่ายทอดความรู้ ด้านการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านการจัดหาปัจจัยการผลิต และในระดับน้อย คือด้านกองทุนกู้ยืม

- **ด้านองค์ประกอบของกลุ่ม** ในระดับมาก ได้แก่ ด้านกรรมการและผู้นำ ด้านวัตถุประสงค์กลุ่ม ด้านสมาชิกกลุ่ม ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านทรัพยากรกลุ่ม ด้านกฎ กติกา กลุ่ม และด้านสถานที่ดำเนินงานกลุ่ม

กิจกรรมที่ต้องการให้เกิดขึ้นในศูนย์ข้าวชุมชน พบว่า กิจกรรมที่ต้องการในระดับมาก ได้แก่ การอบรมถ่ายทอดความรู้ กิจกรรมลดต้นทุนการผลิต ในระดับปานกลาง ได้แก่ การส่งเสริมการออม การจัดซื้อปัจจัยการผลิต การแปรรูปผลิตภัณฑ์ และกิจกรรมเพิ่มรายได้

1.3.4 ปัจจัยและแนวทางการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน อำเภอโนนรมย์ จังหวัดชัยนาท

1) ปัจจัยในการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน อำเภอโนนรมย์ จังหวัดชัยนาท

(1) ปัจจัยภายใน

ผู้นำ มีความรู้ความสามารถ ความตั้งใจ อดทน เสียสละเพื่อส่วนรวม เป็นที่ยอมรับของสมาชิก มีภาระหน้าที่ งานต่างๆ เพราะดำรงหลายตำแหน่ง

สมาชิก ส่วนใหญ่ไม่เสียสละ แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว มีประสบการณ์ในการทำนาสูง สมาชิกบางส่วนให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม

การบริหารศูนย์ข้าวชุมชน มีบทบาทหน้าที่ภายในกลุ่มที่ชัดเจน มีเงินปันผลการจัดทำบัญชี กระจายเบี้ย ขอบังคับของกลุ่ม

ทรัพยากรและเงินทุน มีเงินทุนหมุนเวียนและการระดมทุน มีที่ทำการศูนย์ข้าวชุมชน ขาดเครื่องมือพื้นฐานในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของกลุ่ม

กิจกรรมการผลิต แปลงผลิตเมล็ดพันธุ์เหมาะสม คมนาคมสะดวก บางกลุ่มทำการผลิตน้ำหมักชีวภาพใช้เอง เพื่อลดต้นทุนการผลิต และขายให้กับเกษตรกรนอกกลุ่ม กลุ่มให้สมาชิกยืมเมล็ดพันธุ์ในการผลิต แล้วส่งคืนในรูปของเมล็ดพันธุ์หรือเงิน พร้อมดอกเบี้ย เปลี่ยนรูปแบบการทำงานให้มีความเหมาะสมต่อพื้นที่

(2) ปัจจัยภายนอก

การดำเนินการของภาครัฐ เจ้าหน้าที่ มีการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ มีระบบชลประทานอย่างทั่วถึง งบประมาณจากภาครัฐน้อย ค่าเช่า

สภาพพื้นที่ทางกายภาพ ใกล้เคียงกับหน่วยงานภาครัฐที่ให้การสนับสนุนการคมนาคมสะดวก สภาพภูมิอากาศเหมาะสม

สภาพทั่วไป ภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ศัตรูพืชรบกวน ปัญหาเกษตรกรหันไปใช้กลั่นานาแทนเมล็ดพันธุ์

2) แนวทางการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน อำเภอโนนรมย์ จังหวัดชัยนาท

ศูนย์ข้าวชุมชน สมาชิกต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน มีการวางแผนการดำเนินงานร่วมกันระหว่างกรรมการและสมาชิก การบริหารจัดการกลุ่มด้านเงินทุน ด้านการผลิต การตลาด การกระจายพันธุ์ มีระบบตรวจสอบควบคุมการผลิตให้มีคุณภาพดี มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มศูนย์ข้าวฯ มีการประสานงานกับหน่วยงานของภาครัฐในเรื่องความรู้ และการสนับสนุนด้านงบประมาณ ปัจจัยการผลิตอย่างต่อเนื่อง มีการวางแผนดำเนินธุรกิจเพื่อต่อยอดกิจกรรมการผลิตในกลุ่ม

หน่วยงานภาครัฐ มีการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆมาให้ความรู้และสนับสนุน เพื่อให้ความรู้ แะนำ ส่งเสริม และพัฒนาให้ศูนย์ข้าวผลิตเมล็ดพันธุ์คุณภาพ

- **เจ้าหน้าที่ส่งเสริม** ให้ความรู้ แะนำ ส่งเสริม ประสานงานกับหน่วยงานอื่น

- **กรมชลประทาน** ประสานงานกับเกษตรกรเพื่อแจ้งกำหนดการจ่ายน้ำ
- **กรมการข้าว** สนับสนุน ถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการ
- **องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น** สนับสนุนงบประมาณ

1.3.5 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน อำเภอโมโนมย์ จังหวัดชัยนาท

1) ปัญหาและข้อเสนอแนะของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน

- **ปัญหา** เกษตรกรยังยึดติดกับวิธีการผลิตแบบเดิม สมาชิกไม่ปฏิบัติตามขั้นตอนการผลิตเมล็ดพันธุ์ ไม่มีการตัดพันธุ์ปนอย่างต่อเนื่องทำให้กลุ่มผลิตเมล็ดพันธุ์ได้น้อย ปัญหาด้านภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม โรค แมลงระบาด ขาดแผนการกระจายพันธุ์ ขาดการมีส่วนร่วมของสมาชิก ไม่มีการประสานงานระหว่างศูนย์ด้วยกัน ช่องทางการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์น้อย ขาดการจัดการศึกษาดูงาน

- **ข้อเสนอแนะ** ให้คำแนะนำสมาชิกเรื่องการตัดพันธุ์ปน และวิธีการผลิตที่เหมาะสม จัดทำแผนการกระจายเมล็ดพันธุ์ โดยวางแผนร่วมกันระหว่างศูนย์ข้าวชุมชนใน อ. โมโนมย์ ประชาสัมพันธ์ศูนย์ข้าวชุมชนให้เป็นที่รู้จักทั้งในและนอกพื้นที่ เพื่อเพิ่มช่องทางการจำหน่าย จัดการศึกษาดูงานศูนย์ข้าวชุมชนที่ประสบความสำเร็จ

2) ปัญหาและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการ

- **ปัญหา** ไม่มีแผนการดำเนินงาน ไม่มีการวางแผนการผลิต ทำให้ผลิตเมล็ดพันธุ์ออกมาไม่มีเกษตรกรซื้อ หรือผลิตเมล็ดพันธุ์ได้ไม่เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกรในชุมชน ปัจจัยพื้นฐานในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวไม่พร้อม เช่น ลานตาก เครื่องคัดเมล็ดพันธุ์ ขาดการจัดการศึกษาดูงาน ขาดการประชาสัมพันธ์ภายนอกชุมชน เกษตรกรไม่เชื่อถือในคุณภาพของเมล็ดพันธุ์ที่ศูนย์ผลิตได้ ไม่มีแผนการจำหน่าย ขาดแผนการกระจายพันธุ์ ไม่มีการดำเนินธุรกิจเพื่อเพิ่มเงินกองทุน ไม่มีการสรุปและประเมินผลการดำเนินงาน

- **ข้อเสนอแนะ** วางแผนการดำเนินงาน การผลิตทุกขั้นตอน จัดหาปัจจัยพื้นฐานในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโดยการจ้างหรือเช่า จัดการศึกษาดูงานศูนย์ข้าวชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ประชาสัมพันธ์ศูนย์ข้าวชุมชนให้เป็นที่รู้จักทั้งในและนอกพื้นที่ วางแผนการจำหน่ายและกระจายพันธุ์ จัดทำแผนเสนอของบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐ สรุปและประเมินผลการดำเนินงานทุกปี และแจ้งให้สมาชิกทราบ

2. อภิปรายผล

2.1 สภาพเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนในอำเภอโมโนมย์ จังหวัดชัยนาท

ผลการศึกษาทำให้ทราบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีอายุเฉลี่ย 51.99 ปี ระดับการศึกษาส่วนใหญ่จบชั้นประถมศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3.92 คน แรงงานส่วนใหญ่เป็นแรงงานในครอบครัวเฉลี่ย 2.29 คน ทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก ซึ่งสอดคล้องกับภาพ เวชกามา (2554: บทคัดย่อ) ศึกษาความต้องการของสมาชิกต่อการดำเนินงานกลุ่มเกษตรกรทำนาไร่ อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร พบว่า สมาชิกกลุ่มฯ อายุเฉลี่ย 55.6 ปี ส่วนมากจบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 5.3 คน จำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.6 คน ร้อยละ 93.7 มีอาชีพหลักคือทำนา

เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นสมาชิกสถาบันอื่นนอกจากศูนย์ข้าวชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มสหกรณ์เกษตร และไม่มีสถานะทางสังคม พื้นที่ถือครองเฉลี่ย 45.35 ไร่ เป็นพื้นที่ตนเองเฉลี่ย 19.32 ไร่ พื้นที่เช่าเฉลี่ย 25.48 ไร่ ส่วนใหญ่กู้ยืมเงินจากสหกรณ์การเกษตร ซึ่งสอดคล้องกับสังจา บรรจงศิริ (2552: 271) ศึกษารูปแบบการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนพบว่า สภาพสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนทั้ง 9 แห่ง พบว่า สมาชิกไม่มีตำแหน่งในชุมชนและในองค์การบริหารส่วนตำบล นอกจากเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนแล้วยังเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ พื้นที่ปลูกข้าวมีทั้งที่เป็นของตนเองและที่เช่า มีการกู้เงินจากแหล่งต่างๆ

2.2 การดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชน อำเภอโนนรมย์ จังหวัดชัยนาท

ข้อมูลศูนย์ข้าวชุมชน พบว่า มีที่ทำการศูนย์ฯ 2 ศูนย์ ผลิตข้าวพันธุ์ กข. 31 ทั้ง 3 ศูนย์ เพราะเกษตรกรในพื้นที่ส่วนใหญ่นิยมปลูกข้าวพันธุ์นี้ มี 1 ศูนย์ คือศูนย์ข้าวชุมชนบ้านหนองม่วงที่ผลิตข้าวพันธุ์ กข. 41 กข. 47 และ สุพรรณบุรีด้วย ซึ่งสอดคล้องกับสภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ใน 1 ปี ทั้ง 3 ศูนย์ ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเฉลี่ย 75.33 ตัน ราคาจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวต่อกิโลกรัมเฉลี่ย 14.83 บาท ซึ่งราคาจำหน่ายมีตั้งแต่ 12-20 บาท ขึ้นอยู่กับคุณภาพเมล็ดพันธุ์โดยการตรวจสอบจากกรมการข้าวและจำนวนข้าวแดง จำนวนผู้ผลิตแปลงพันธุ์ข้าวเฉลี่ย 12.33 คน เมล็ดพันธุ์ที่นำมาขยายมีคุณภาพดี ร้อยละ 73.3 โดยที่เกษตรกรดูจากการงอกและปริมาณข้าวแดง มีการตรวจสอบการตัดพันธุ์ปนและตรวจสอบการเก็บเกี่ยวทั้ง 3 ศูนย์ ไม่มีลานตากข้าวทุกศูนย์ฯ มีเพียง 1 ศูนย์ คือศูนย์ข้าวชุมชนท่าฉนวน ควบคุมความชื้น มีสถานที่เก็บเมล็ดพันธุ์และการบรรจุเมล็ดพันธุ์ในบรรจุภัณฑ์ศูนย์ฯ โดยจ้างลานตากข้าว มีการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์แก่เกษตรกรโดยรับเป็นเงินสด แต่สมาชิกสามารถยืมเมล็ดพันธุ์ไปก่อนได้ และให้ดอกเบี้ยกับศูนย์ข้าวชุมชนนั้น สำหรับศูนย์ข้าวชุมชนบ้านหนองม่วง และศูนย์ข้าวชุมชนบ้านหัวห้านั้น เมื่อนำเมล็ดพันธุ์ของศูนย์ฯ ไปผลิตแล้ว จะขายเมล็ดพันธุ์ให้กับเกษตรกรในพื้นที่เลย แล้วนำเงินมาคืนศูนย์ฯ พร้อมดอกเบี้ย (เฉพาะศูนย์ข้าวชุมชนบ้านหนองม่วง) ในฤดูกาลถัดไปศูนย์ฯจะสำรวจความต้องการผลิตเมล็ดพันธุ์ของสมาชิก แล้วนำเงินศูนย์ฯ ไปซื้อเมล็ดพันธุ์ให้กับสมาชิกต่อไป

การดำเนินการด้านการบริหารศูนย์ข้าวชุมชน พบว่า ทั้ง 3 ศูนย์ มีการคัดเลือกคณะกรรมการศูนย์ข้าวโดยการเลือกตั้ง มีการบริหารจัดการศูนย์ ด้านบริหารและประสานงาน ด้านการผลิต ด้านการตลาด ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านเหรียญกษาปณ์/บัญชี มีการกำหนดวาระการดำรงตำแหน่งคณะกรรมการ 2 ปี กิจกรรมของศูนย์ข้าวชุมชน มีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร 1 ศูนย์ มีการซื้อและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ อบรมถ่ายทอดความรู้ด้านการผลิต มีการจัดหาปัจจัยการผลิต 2 ศูนย์ ไม่มีกองทุนกู้ยืมซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินการด้านการบริหารจัดการเงินทุนศูนย์ข้าวชุมชนที่มีการซื้อและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ทั้ง 3 ศูนย์ ซื้อปัจจัยการผลิต 2 ศูนย์ คือศูนย์ข้าวชุมชนท่าฉนวนและศูนย์ข้าวชุมชนบ้านหนองม่วง และไม่มีกองทุนกู้ยืม มีการกำหนดแผนการดำเนินงาน ด้านการผลิต ทั้ง 3 ศูนย์ ด้านการตลาด 2 ศูนย์ ด้านการเงินแค่เพียงศูนย์เดียว การกำหนดวัตถุประสงค์การดำเนินการของศูนย์ฯ ด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์คุณภาพดีในชุมชนและด้านส่งเสริมการพึ่งพาตนเอง ทั้ง 3 ศูนย์ ส่วนใหญ่เป็นการผลิตเพื่อใช้เฉพาะในตำบล ซึ่งสอดคล้องกับ ศรชวรรณธีร์ แท่นสุวรรณ (2553: 90-91) การพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน : กรณีศึกษาบ้านป่าระกำ อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวส่วนใหญ่เป็นการผลิตเพื่อใช้เฉพาะในตำบลยังไม่มีกระจายไปสู่ชุมชนภายนอก การพัฒนาความรู้ด้านการผลิตข้าวอย่างมีประสิทธิภาพ 2 ศูนย์ การประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของศูนย์ฯ ภายในกลุ่ม ทั้ง 3 ศูนย์ ภายนอกกลุ่ม 2 ศูนย์

การดำเนินการด้านการถ่ายทอดความรู้ศูนย์ข้าวชุมชน พบว่า มีการอบรมถ่ายทอดความรู้จากเจ้าหน้าที่รัฐ มีจุดสาธิตหรือถ่ายทอดความความรู้ภายในศูนย์ฯ และแปลงเรียนรู้ให้แก่สมาชิก ทั้ง 3 ศูนย์ ซึ่งสอดคล้องกับ ทิชากร บุเกตุ (2552: 92-95) ศึกษาการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชนในจังหวัดนนทบุรี พบว่าด้านการสาธิตและถ่ายทอดเทคโนโลยี มีจัดการเรียนรู้โดยได้รับการถ่ายทอดความรู้จากเจ้าหน้าที่รัฐ

การดำเนินการด้านการบริหารจัดการเงินทุนศูนย์ข้าวชุมชน พบว่า มีคณะกรรมการบริหารจัดการ 3 ศูนย์ กู้ระเบียบข้อบังคับ 2 ศูนย์ การจัดทำบัญชี 3 ศูนย์ การปันผลหุ้น 1 ศูนย์ เงินทุนของศูนย์ฯ เฉลี่ย 306,901 บาท เงินทุนและผลกำไรปัจจุบันเมื่อเทียบกับในอดีตเพิ่มขึ้น แหล่งเงินทุน มีการระดมหุ้นจากสมาชิก 1 ศูนย์ ซึ่งสอดคล้องกับสังจา บรรจงศิริ (2552: บทคัดย่อ) รูปแบบการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน พบว่าการบริหารกลุ่มโดยคณะกรรมการที่มาจากการเลือกตั้ง มีกฎระเบียบข้อบังคับกลุ่ม มีคณะกรรมการบริหารกองทุน มีการระดมหุ้นจากสมาชิก

มีการสนับสนุนจากภาครัฐครบทั้ง 3 ศูนย์ รับผลกำไรจากการดำเนินการ 2 ศูนย์ เงินทุนที่มีศูนย์ข้าวจะนำมาซื้อเมล็ดพันธุ์ทั้ง 3 ศูนย์ ใช้ซื้อปัจจัยการผลิต 2 ศูนย์ ไม่มีการกู้ยืม และกำไรที่ได้มีการปันผลให้กับสมาชิก 1 ศูนย์ ไม่มีค่าตอบแทนให้กับคณะกรรมการ

1.3 สภาพการผลิต การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความพึงพอใจ และความต้องการของสมาชิกต่อการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน อำเภอโนนหมื่น จังหวัดชัยนาท

สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว พบว่า ศูนย์ข้าวชุมชนผลิตข้าวพันธุ์ กข. 31 เพราะเกษตรกรในพื้นที่นิยมปลูกข้าวพันธุ์นี้ ซึ่งเป็นพันธุ์ต้านทานต่อเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล สมาชิกที่ผลิตเมล็ดพันธุ์มีจำนวนน้อย สมาชิกส่วนใหญ่จำหน่ายเมล็ดพันธุ์ที่โรงสีเพราะคุณภาพไม่ผ่านเกณฑ์ศูนย์ข้าวชุมชน

การรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการปลูกข้าว พบว่า สมาชิกรับรู้ข้อมูลข่าวสาร จากเจ้าหน้าที่รัฐ ผู้นำชุมชน และกรรมการศูนย์ข้าวชุมชนเป็นส่วนใหญ่ เพราะได้ข้อมูลที่ต้องการ เชื่อถือได้ แต่การรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากวิทยุและหนังสือพิมพ์น้อยมากเพราะการใช้ชีวิตประจำวันได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อเหล่านี้น้อย

ความพึงพอใจต่อกิจกรรมของศูนย์ข้าวชุมชน พบว่า

- ด้านกิจกรรมกลุ่ม การจัดหาปัจจัยการผลิตสมาชิกมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง เพราะมีศูนย์ข้าวชุมชน 1 ศูนย์ ไม่มีการจัดหาปัจจัยการผลิตให้กับสมาชิก และด้านกองทุนกู้ยืมสมาชิกมีความพึงพอใจในระดับน้อย ศูนย์ข้าวชุมชนทั้ง 3 ศูนย์ ไม่มีกองทุนกู้ยืมให้กับสมาชิก

- ด้านองค์ประกอบของกลุ่ม คือ ทรัพยากรกลุ่ม กฎ กติกา กลุ่ม และสถานที่ดำเนินงานกลุ่มสมาชิกพึงพอใจในระดับปานกลาง เพราะศูนย์ข้าวชุมชน 3 ศูนย์ ยังขาดเครื่องมือ อุปกรณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ เช่น เครื่องคัดเมล็ดพันธุ์ ตานตาก กฏ กติกา กลุ่มไม่เข้มงวด ถูกละเลยทำให้สมาชิกบางส่วนไม่พอใจ และมีศูนย์ข้าวชุมชน 1 ศูนย์ไม่มีที่ทำการกลุ่ม

กิจกรรมที่ต้องการให้เกิดขึ้นในศูนย์ข้าวชุมชน พบว่า กิจกรรมที่ต้องการมาก คือ การอบรมถ่ายทอดความรู้ กิจกรรมลดต้นทุนการผลิต เพราะสมาชิกต้องการให้เจ้าหน้าที่รัฐอบรมถ่ายทอดความรู้การผลิตเมล็ดพันธุ์ให้กับสมาชิกใหม่ และวิธีการลดต้นทุนการผลิต

1.4 ปัจจัยและแนวทางการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน อำเภอโนนหมื่น จังหวัดชัยนาท

1.4.1 ปัจจัยในการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน อำเภอโนนหมื่น จังหวัดชัยนาท

มีปัจจัย 2 ด้านคือ ปัจจัยภายใน เช่น ผู้นำ สมาชิก การบริหารศูนย์ข้าวชุมชน ทรัพยากรและเงินทุน กิจกรรมการผลิต ปัจจัยภายนอก เช่น การดำเนินการของภาครัฐ เจ้าหน้าที่สภาพพื้นที่ทางกายภาพ สภาพทั่วไป ปัจจัยที่กล่าวมานี้หลายปัจจัยสอดคล้องกับศรธรรมรัตน์ (2553: 93-95) การพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน : กรณีศึกษาบ้านป่าระกำ อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน ประกอบด้วย ปัจจัยภายใน ได้แก่ ตัวสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน กรรมการของศูนย์ข้าวชุมชน และระบบการบริหารงาน

ปัจจัยภายนอกได้แก่ น้ำ ศัตรูพืช ปัจจัยการผลิต/เครื่องจักร/เครื่องทุ่นแรง หน่วยงานสนับสนุน และการเมืองท้องถิ่น

1.4.2 แนวทางการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน อำเภอโนนรมย์ จังหวัดชัยนาท

มีแนวทางในการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชน เช่น สมาชิกต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน มีการวางแผนการดำเนินงานร่วมกันระหว่างกรรมการและสมาชิก การบริหารจัดการกลุ่มด้านเงินทุน ด้านการผลิต การตลาด การกระจายพันธุ์ มีระบบตรวจสอบควบคุมการผลิตให้มีคุณภาพดี มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มศูนย์ข้าวฯ มีการประสานงานกับหน่วยงานของภาครัฐในเรื่องความรู้และการสนับสนุนด้านงบประมาณ ปัจจัยการผลิตอย่างต่อเนื่อง มีการวางแผนดำเนินธุรกิจเพื่อต่อยอดกิจกรรมการผลิตในกลุ่ม เช่น ศูนย์ข้าวชุมชนทำฉนวน คิดจะซื้อรถดำนาคือเป็นของกลุ่มเพื่อรับจ้างสมาชิกและเกษตรกร หน่วยงานภาครัฐ เช่น เจ้าหน้าที่ส่งเสริม ให้ความรู้ แนะนำ ส่งเสริม ประสานงานกับหน่วยงานอื่น กรมชลประทาน ประสานงานกับเกษตรกรเพื่อแจ้งกำหนดการจ่ายน้ำ กรมการข้าว สนับสนุน ถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สนับสนุนงบประมาณ เพื่อพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน อำเภอโนนรมย์ จังหวัดชัยนาท ซึ่งสอดคล้องกับ สัจจา บรรจงศิริ และคณะ (2549: 197-202) การพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน พบว่า รูปแบบที่ใช้ในการพัฒนาการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน มี 8 ขั้นตอน เริ่มจากการสำรวจพื้นที่ การกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัด การประเมินศูนย์ข้าวชุมชนก่อนเริ่มดำเนินการพัฒนา การจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน การสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดทำแผนปฏิบัติการ การติดตามผลการดำเนินงานและการประเมินผลภายหลังการพัฒนา ซึ่งผลการดำเนินการพัฒนาพบว่าทุกศูนย์ข้าวชุมชนมีการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งเพิ่มขึ้น แนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนให้ยั่งยืน ควรมีการส่งเสริมทั้งในระดับนโยบายระดับหน่วยงาน และระดับท้องถิ่น ดังนี้

- 1) ระดับนโยบายควรกำหนดนโยบายส่งเสริมให้ชัดเจน ได้แก่ ด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ ด้านการเรียนรู้ ด้านการตลาด ด้านสินเชื่อ ด้านเครือข่าย ด้านการใช้เมล็ดพันธุ์คุณภาพดี ด้านการขยายการจัดตั้งศูนย์ ด้านการประกวดศูนย์ และด้านชลประทาน
- 2) ระดับหน่วยงานควรมีการดำเนินการส่งเสริมในด้านเทคนิคและความรู้ ได้แก่ การทำนาแปลงรวม การจัดการความรู้ให้กับศูนย์ การจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน การให้ความรู้เรื่องการบริหารและการผลิตเมล็ดพันธุ์ การสรุปและถอดบทเรียน การประมวลความรู้ที่ได้จากการดำเนินงาน และ
- 3) ท้องถิ่น ควรให้การสนับสนุนในด้านการเงิน งบประมาณและการดำเนินงาน

1.5 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน อำเภอโนนรมย์ จังหวัดชัยนาท

ศูนย์ข้าวชุมชน สมาชิกไม่ปฏิบัติตามขั้นตอนการผลิตเมล็ดพันธุ์ ไม่มีการตัดพันธุ์ปนอย่างต่อเนื่องทำให้กลุ่มผลิตเมล็ดพันธุ์ได้น้อย คณะกรรมการและเจ้าหน้าที่ต้องให้คำแนะนำสมาชิกเรื่องการตัดพันธุ์ปน และวิธีการผลิตที่เหมาะสม จัดทำแผนการกระจายเมล็ดพันธุ์ โดยวางแผนร่วมกันระหว่างศูนย์ข้าวชุมชนใน อ.มโนรมย์ ประชาสัมพันธ์ศูนย์ข้าวชุมชนให้เป็นที่รู้จักทั้งในและนอกพื้นที่ เพื่อเพิ่มช่องทางการจำหน่าย

คณะกรรมการ ไม่มีการวางแผนการผลิต ทำให้สมาชิกผลิตเมล็ดพันธุ์ออกมาไม่มีเกษตรกรซื้อ ศูนย์ข้าวไม่มีเงินพอรับซื้อ หรือผลิตเมล็ดพันธุ์ได้ไม่เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกรในชุมชน คณะกรรมการและสมาชิกต้องร่วมกันวางแผนการผลิตที่ชัดเจน ประชาสัมพันธ์ศูนย์ข้าวชุมชนให้เป็นที่รู้จักทั้งในและนอกพื้นที่ เพื่อเพิ่มช่องทางการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ เพิ่มบทบาทสำหรับสมาชิกที่ไม่ปฏิบัติตามกฎ กติกากลุ่ม

ซึ่งสอดคล้องกับ สำเร็จ บุญคำ (2539: บทคัดย่อ) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรทำนาศรีสว่าง ตำบลศรีสว่าง อำเภอโพธาราม จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกร ด้านบุคลากร สมาชิกบางคนไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงที่กลุ่มกำหนดไว้ ด้านเงินทุน กลุ่มขาดทุนที่จะรับซื้อข้าวเปลือกและปุ๋ยเคมี ทำให้ไม่สามารถบริการให้แก่สมาชิกได้ทั่วถึง ด้านการจัดการ กลุ่มไม่สามารถปฏิบัติงานได้ตามโครงการที่กำหนดไว้ เช่น ไม่สามารถจัดหาวัสดุการเกษตรได้ตามต้องการ รวมทั้งขาดแหล่งเครดิตเงินกู้ในการประกอบอาชีพของสมาชิก สำหรับการแก้ไขปัญหา กลุ่มเกษตรกรได้จัดเวทีประชุม ปรึกษาหารือระหว่างสมาชิก คณะกรรมการและที่ปรึกษา และได้เชิญเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องให้คำแนะนำช่วยเหลือจากผลการดำเนินการ ทำให้กลุ่มเกษตรกรสามารถแก้ไขปัญหาได้และดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็ว

3. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

3.1.1 ข้อเสนอแนะศูนย์ข้าวชุมชน

- 1) ปรับปรุงกฎระเบียบข้อบังคับ และมีการนำไปใช้จริง
- 2) เพิ่มจำนวนผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ เพื่อให้มีเมล็ดพันธุ์เพียงพอต่อความต้องการใน

ชุมชน

3) ควรวางแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์ของสมาชิกภายในศูนย์ฯ เพื่อไม่ให้ผลิตออกมามากเกินกำลังรับซื้อของศูนย์ฯ

4) ด้านการตลาด ควรหาช่องทางการจำหน่ายเพิ่มขึ้น เช่น จำหน่ายให้กับรถรับจ้างค่านา

5) สำหรับเกษตรกรที่ไม่สนใจศูนย์ฯ ควรมีการให้ความรู้ ศึกษาดูงานในศูนย์ฯ ชาวชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินการ

6) สร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างศูนย์ฯ ชาวชุมชนที่เข้มแข็งกับกลุ่มที่เริ่มดำเนินการ

7) จัดทำแผนการเรียนรู้ในแต่ละปีให้ชัดเจนตามความต้องการของสมาชิก

8) ขอกการสนับสนุนเงินกู้ยืมจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในกลุ่มที่ต้องการดำเนินการธุรกิจ เช่น รถค่านา

3.1.2 ข้อเสนอแนะหน่วยงานราชการ

1) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร นอกเป็นพี่เลี้ยงให้กับศูนย์ฯ แล้ว ควรช่วยประชาสัมพันธ์ให้ศูนย์ฯ เป็นที่รู้จักยิ่งขึ้น

2) ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างศูนย์ฯ ชาวชุมชน

3) ส่งเสริมให้ศูนย์ฯ จัดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน

3.2 ข้อเสนอแนะในการทำการวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 ควรมีการศึกษาเรื่องเครือข่ายศูนย์ฯ ชาวชุมชน เพื่อดำเนินการสร้างเครือข่ายศูนย์ฯ ชาวชุมชนในจังหวัดชัยนาท ซึ่งจะมีประโยชน์ในเรื่องการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ข่าวสาร เมล็ดพันธุ์

3.2.2 ควรมีการศึกษาการดำเนินงานของศูนย์ฯ ชาวชุมชนที่ประสบผลสำเร็จในจังหวัด เพื่อเป็นแนวทางการปรับปรุงพัฒนาศูนย์ฯ ชาวชุมชนอื่น